
Drugo posthladnoratovsko širenje NATO-a

RADOVAN VUKADINOVIĆ*

Sažetak

Novi ciklus širenja NATO-a odvija se u fazi kad sjevernoatlantska organizacija traži mogućnosti za svoje vlastito održanje, transformaciju i daljnje postojanje kao glavni temelj euroatlantskih odnosa. Iako se nakon 11. rujna očekivalo da će ulazak novih članova biti prilično restriktivan, čini se da je prevladalo mišljenje da se u NATO pozove sedam od deset država iz MAP-a. To novo veliko širenje, najveće u povijesti NATO-a, vodi računa o političkim, geostrategijskim i vojnim kriterijima kao i o raspoloženju javnog mišljenja. Svi ti elementi različiti su u sedam zemalja, no očita je želja da se preko Slovenije i Slovačke poveže krug zemalja Srednje Europe, da se ulaskom tri baltičke države isprave stanovite povijesne nepravde i da se ulaskom Bugarske i Rumunjske osigura glavna crta NATO-a za 21. stoljeće u odnosu na istočni Mediteran, Bliski istok, Gulf, a i šire. Iako su novi kandidati bolje pripremljeni od onih iz prvog kruga širenja, očito je kako je u Washingtonu i Bruxellesu odlučeno da se prednost da političko-diplomatskom djelovanju NATO-a i da se s većim brojem novih članica zaokruži prostor euroatlantske zajednice kao sigurne cjeline koja stoji u savezništvu sa SAD.

Ključne riječi: NATO, 11. rujna, Europska unija, SAD

Drugo širenje NATO-a u posthladnoratovskoj fazi međunarodnih odnosa izazvalo je pojačan interes u analitičara međunarodnih odnosa, ali je ujedno otvorilo i brojna nova političko-strategijska pitanja. Ako je u prvom proširenju NATO-a dominirala želja da se na stanovit način nagradi tri centralnoeuropske zemlje (Poljsku, Češku i Mađarsku) za njihovo suprotstavljanje komunističkom sustavu i pomoć u njegovom demontiranju, sadašnju fazu proširenja karakteriziraju neki novi elementi značajni, prije svega za ukupnost novih posthladnoratovskih odnosa.

* Prof. dr. sc. Radovan Vukadinović je redoviti profesor Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

– Bipolarni odnosi odavno su napušteni, multipolarnost nije izgrađena, te je u političko-sigurnosnom smislu sve izraženija unipolarna uloga svjetskog lidera – SAD.

– Događaji nakon 11. rujna 2001. postavili su i pred NATO dilemu: ili oprezno širenje, ili ubrzano povećanje broja članica, što je riješeno pojavom neočekivano velika broja zemalja koje se kandidiraju za punopravno članstvo.

– Novi veliki izazovi, koje je naznačio teroristički čin od 11. rujna, ipak su – uz veliko solidariziranje saveznika sa SAD – otvorili i prostor za drukčije samostalnije poglede Europljana, posebice u odnosu na budućnost međunarodnih odnosa, njihovu strukturu i nove konkretne opasnosti.

– U novom sustavu međunarodnih odnosa ni uloga NATO-a nije više istovjetna onoj iz hladnog rata. Ostavljen bez velikog neprijatelja, NATO traži nove mogućnosti za vlastito održanje, transformaciju i postojanje – kao temelj euroatlantskih odnosa.

I.

Brojne analize izrađene nakon prvog posthladnoratovskog proširenja NATO-a isticale su da s novim krugom proširenja ne treba žuriti i da upravo iskustvo s novoprimitljenim članicama pokazuje da su one, s jedne strane, prilično nespремne ušle u NATO, a s druge strane, da su ulaskom u organizaciju počele dosta ležerno pristupati svojim obvezama. Umjesto velikog oduševljenja u NATO-u, pa i u političkim krugovima u SAD, čuli su se brojni glasovi koji su pozivali na oprez prilikom primanja novih članova i na smanjenje njihova broja.

Studija o proširenju, izrađena u uglednom RAND-u, predviđala je daljnji proces širenja u rasponu od 2000-2015. godine u tri faze. U prvoj fazi predviđalo se da bi jedino Slovenija i Slovačka mogle biti pozvane 2002. da postanu članice NATO-a, što bi praktički, nakon ratifikacija, moglo biti provedeno 2004. Ostale zemlje iz MAP-a ulazile bi naknadno.

Međutim, promjene u ukupnosti međunarodnih odnosa te u samoj strukturi NATO-a znatno su promijenile taj najavljeni proces postupnog i transparentnog proširivanja. To je ujedno bio i odgovor svima onima koji su smatrali da će upravo pod utjecajem zbivanja od 11. rujna američka politika nastojati ograničiti prostor za povezivanje s drugim zemljama i da će samim tim spriječiti širenje NATO-a. Bushova administracija, iako je nastojala biti jasan predvodnik u novom antiterorističkom pohodu, ipak je jasno stavila do znanja da u tom sukobu računa na međunarodnu solidarnost – većih ili manjih razmjera – te je u tom sklopu i odluka o većem broju država koje će biti pozvane da postanu članice NATO-a bila izraz upravo tog nastojanja za globalizacijom djelovanja.

Veliki praški sastanak u studenome 2002, na kojem će se odlučivati o odnosima u NATO-u, ima tri velike cjeline: analizu novih sposobnosti, no-

vih članova i novog partnerstva. Promatraju li se sva ta tri segmenta zasebno, tad je očito da su zapravo u njima sadržani i glavni pravci daljnjeg djelovanja NATO-a. Prema nekim mišljenjima, to je i glavni sadržaj euroatlantske budućnosti.

– Na polju novih sposobnosti više je nego očito da se povećava raskorak između SAD i europskih saveznika glede vojne potrošnje. Još od operacije na Kosovu, američke su snage pokazale svoje vodstvo u svim aspektima vojnog djelovanja, što je svakako rezultat i velikih američkih izdataka za obranu. Novo američko povećanje vojnog budžeta za 35 milijardi dolara još više će udaljiti SAD od saveznika, i to više nije isključivo pitanje koje može nositi samo neke političke predznake već postavlja jasnu oznaku razlika u vojnom pogledu.

Alijansa, čije oružane snage ne mogu zajednički djelovati zbog razlika u sposobnostima i tehnološkoj opremi, nema neku dužu budućnost, pogotovo ne u vojnom pogledu.

NATO kao alijansa koja je nestankom SSSR-a i Varšavskog ugovora izgubila svog protivnika dobila je priliku da svoj strategijski koncept postavi na nov način nakon 11. rujna i da pokaže svoju vitalnost u novim uvjetima, suprotstavljajući se novom protivniku. To međutim zahtijeva jačanje sposobnosti svake članice i pridržavanje u praksi obveze o 2 posto GDP izdvajanja za obranu. Značajan dio članica NATO-a ne pridržava se tog postulata, a organizacija pak nema neku izravnu moć da ih na to prisili. Ako želi biti i dalje snažna organizacija, koja ima svoju djelotvornu vojnu funkciju, NATO upravo na planu jačanja svojih sposobnosti mora pokazati spremnost i jedinstvo svojih članova na tom važnom pitanju. U suprotnom, NATO može postati sve manje interesantan američkoj politici, te se može pretvoriti u neku vrstu OEES, što u Bruxellesu nitko ne želi.

– Drugi važan problem veže se uz nova partnerstva koja se otvaraju u odnosu između NATO-a i Rusije, te NATO-a i Europske unije, odnosno Nove europske obrambene politike (ESDP).

Rusija, koja je odmah podržala Bushovu borbu protiv globalnog terorizma i koja je u tome našla priliku i za rješavanje svog gorućeg problema (Čečenija), uključena je u sustav boraca za globalnu sigurnost. NATO-rusko vijeće, osnovano u svibnju 2002, početak je formalnog približavanja Rusije NATO-u i kolikogod je teško očekivati da bi Rusija mogla postati sastavni dio organizacije, očito je da je ona dobila svoje mjesto u dijelu njezinih aktivnosti. Praški sastanak morat će, svakako, dati odgovor na pitanje kako dalje s razvojem tih aktivnosti i dokle one mogu ići a da ne izazovu probleme unutar organizacije ili pak između Rusije i NATO-a.

Sljedeći problem vezan uz novo partnerstvo odnosi se na Europsku obrambenu politiku (ESDP) oko koje se već godinama vode brojne rasprave. I kako se datum najavljenog početka djelovanja vojnih snaga EU približava, tako se sve više osjeća potreba da se postigne dogovor koji bi u temelju imao želju da se ESDP i NATO zadrže kao komplementarni dijelovi istog političkog

napora: jačanja sigurnosti euroatlantskog svijeta. Uostalom, i temelji ESDP prihvaćaju glavne odrednice NATO-a: jačanje partnerstva, podjelu odgovornosti i traženje zajedničkih sigurnosnih ciljeva. Iako su Europljani donekle stali u velikim najavama ESDP očito je da projekt nije zaustavljen, te da je sada i na NATO-u da se jasno izrazi glede ciljeva ESDP i mogućnosti da se stvori neka vrsta podjele rada između dva nova sigurnosna mehanizma.

No, onaj problem koji izaziva najviše pozornosti i koji ujedno ima najviše aktivnih zagovornika na raznim stranama Europe, odnosi se na prijam novih članica. NATO još uvijek predstavlja vojnu organizaciju i očekuje se da nove članice pridonose takvom daljnjem postavljanju organizacije, iako će poziv za ulazak u NATO biti temeljen na procjeni političkih faktora. Samim tim sedam novih kandidata za članice (Slovenija, Slovačka, Estonija, Litva, Latvija, Rumunjska, Bugarska) trebalo bi ojačati organizaciju i omogućiti njezino novo funkcioniranje uz postojeće vojne i političke odrednice.

II.

Vilniuska skupina, sastavljena od devet država-članica, kojima se u svibnju 2002. pridružila i Hrvatska, činila je jezgru zemalja koje su za jednu stepenicu pomaknute više od Partnerstva za mir i koje su u akcijskom planu za članstvo (MAP) dobile jasne putokaze za svoje djelovanje. Istodobno, MAP je bio i izraz nastojanja da se, za razliku od prvog posthladnoratovskog prijama novih članica, preciznije definiraju traženja od strane NATO-a i da se jasno stavi do znanja kako će ovaj krug proširenja biti pažljivije planiran. Ta brižljivija selekcija kandidata za nove članice treba se ogledati u sklopu pet velikih segmenata u kojima svaka od država mora pokazati stupanj svoje spremnosti i sukladnosti kako se ne bi prerano ušlo u organizaciju. Proces usklađivanja predviđen MAP-om ima pet dijelova:

- političko-ekonomska pitanja,
- obrambeno-vojna pitanja,
- pitanja izvora obrane,
- sigurnosna pitanja,
- pravna pitanja.

Generalni tajnik NATO-a lord Robertson bio je pri tome više nego jasan kad je upozorio kandidate iz Vilniuske skupine da niti jedna od njih neće ući u NATO ako ne uvjeri premijere i predsjednike država članica na sastanku u Pragu da su u stanju vršiti stalnu modernizaciju svojih oružanih snaga. Pri tome se, naravno, ne očekuje da će nove članice biti u stanju djelovati poput američkih ili nekih drugih vojnih snaga iz redova država NATO-a. No, mogućnost postavljanja specijaliziranih vojnih snaga, vojne policije, medicinskih ekipa, ekipa za čišćenje mina ili pak brdskih brigada, dio je u kome svaka od zemalja, bez obzira na svoju veličinu i brojnost oružanih snaga, može konkretno pridonijeti.

U tom svjetlu, u brojnim analizama, spominje se i balkanska operacija - od Bosne i Hercegovine do Kosova, u kojoj sudjeluju gotovo sve zemlje kandidati i koja je potvrdila mogućnosti djelovanja malih zemalja s konkretnim i vidljivim doprinosom.

Iako se ističe kako će novi krug, za razliku od prvoga, voditi računa o ukupnosti vojno-tehničkih i političkih odrednica, ne treba isključiti mogućnost da se u pojedinom konkretnom slučaju pokaže kako je jedan ili drugi dio imao prevagu. Uostalom, i čitav proces stvaranja Vilniuske skupine bio je, također, ispunjen željom da se povežu vojno-strategijske, političke i ekonomske kategorije, te da iz reda deset država budu birane one koje su najbliže ostvarenju MAP, ali isto tako koje imaju i svoju posebnu vrijednost za NATO u dugoročnom sagledavanju zadaća organizacije.

Slovenija je bila postavljena kao ozbiljan kandidat još u Madridu 1997. i vjerovalo se da ima dobre šanse za ulazak. Slovenska javnost tada je u velikoj mjeri bila spremna prihvatiti to članstvo i nakon odluke da se prime tri srednjoeuropske članice, bez Slovenije, došlo je do stanovitog razočaranja i opadanja interesa za NATO. Tome je jednim dijelom pridonijela i vojna akcija protiv Jugoslavije kao i pohod na Afganistan, koji su iskorišteni kao argumenti protiv slovenskog učlanjenja.

U sadašnjoj fazi Sloveniju se u NATO-u promatra kao potencijalnog člana koji može pridonijeti u političkom i ekonomskom stabiliziranju regije. Kao jedina zemlja iz područja bivše Jugoslavije koja bilježi pozitivan rast i koja svojim ekonomskim pokazateljima već stoji na razini 75 posto prosjeka Europske unije, Slovenija bi bila svakako poželjan novi član NATO-a.

Iako je madridski sastanak u prvom redu vodio računa o političkim elementima, tada se isticalo da razina slovenskih oružanih snaga nije kompatibilna s ostalim trima zemljama. Međutim, nakon toga Slovenija je uložila značajne napore kako bi modernizirala svoje oružane snage. One, u prvom redu, nemaju problema sa zastarjelim oružjem i opremom, jer sve počinju gotovo ispočetka. U okviru vojnog budžeta, koji sada doseže 1,6 posto GDP, a 2008. bi trebao doseći 2 posto, Slovenija se usmjerila na jačanje komandno-kontrolnih punktova, zračnu obranu, nabavku i izgradnju lakih transportera i antitenkovskih oružja. Nabavljeni su i prvi kontingenti Hummerovih transportera, Roland II sustav zračne obrane i nekoliko Eurocoptera.

U akcijama na Balkanu slovenske snage djeluju kao brdske jedinice, sanitarne ekipe i ekipe za razminiranje teritorija. Osim toga, iz Slovenije je poslana i jedinica motoriziranog pješništva u Bosnu, za koju se tvrdi da je potpuno kompatibilna s američkom vojnom strukturom. Slovenski je parlament donio i zakon kojim se omogućava rezervnim jedinicama da budu korištene izvan slovenskog teritorija, čime se u cjelini prihvaćaju NATO-ova traženja. Predviđa se da će 2004. oružane snage brojiti 26.000 ljudi (od sadašnjih 40.000), a radi se i na stvaranju sustava koji će u budućnosti stvoriti profesionalne oružane snage.

Slovenija kao kandidat, koji je svakako ekonomski najrazvijeniji u odnosu na sve ostale iz Vilniuskog skupa, ima i svoje važno stratejsko značenje jer predstavlja jasnu spojnicu između članica NATO-a: Italije i Mađarske. K tome treba dodati i vezu s područjem nestabilnog jugoistoka Europe i stalna slovenska uvjerenja kako upravo Slovenija može djelovati kao stabilizacijski akter u ovom dijelu Europe.

Međutim, najveći je problem slovensko javno mnijenje. Velika kampanja koja se u Sloveniji zahuktala protiv ulaska u NATO koristi različite argumente. Od tvrdnji da u sigurnosnom smislu ulazak u NATO Sloveniji uopće nije potreban, iznose se argumenti koji upozoravaju na ekonomsku cijenu učlanjenja, pa sve do onih koji operiraju opasnostima od ulazanja u organizaciju koja u novim uvjetima može djelovati mnogo dalje od Slovenije i u kojoj bi Slovenci mogli biti "topovsko meso".

Za NATO, a posebice za američku politiku, bilo bi vrlo neugodno kad bi Slovenija eventualno dobila poziv u Pragu i kad bi nakon toga projekt propao na referendumu u Sloveniji. Ovoga trenutka Slovenija je jedina zemlja od sedam potencijalnih kandidata koja svakako ima sve bitne ekonomske, stratejske i vojne atribute za ulazak, ali isto i snažan otpor javnog mnijenja. Optimistički nastrojeni analitičari u Sloveniji i izvan nje smatraju da je dio tog raspoloženja vezan i uz razočaranje madridskim sastankom, te da bi poziv za ulazak u NATO mogao radikalno promijeniti stajalište javnog mišljenja, koje bi onog trenutka kad bi bilo vidljivo da je Slovenija pozvana, promijenilo svoj stav izjašnjavajući se za punopravno članstvo u NATO-u.

Rumunjska se vidi u NATO-u kao zemlja koja ima izvanredno stratejsko značenje u odnosu na Bliski istok, istočni Mediteran i dalje Gulf. Ona je isto tako blizu turbulentnog jugoistoka Europe, a i na pravcu je prema Ukrajini i Rusiji. Uz to, očekuje se da bi ulazak u NATO stabilizirao prilike u toj zemlji i omogućio brže reforme i ekonomski razvoj. To posebice apostrofiraju velike kompanije Philip Morris, Lockheed Martin, Coca-Cola, koje u Rumunjskoj vide i veliko tržište, ali i sve veći kredibilitet za dugoročnije poslove.

Na strani negativnosti i dalje se spominje visoka stopa korupcije u zemlji, neorganiziranost vojnih snaga, nazočnost velikog broja pripadnika bivše Securitate u vojnim, policijskim i državnim službama. Tu su i dalje problemi vezani uz trgovinu ljudima, prostituciju i korištenje rada maloljetne djece, koji su između ostalog bili uzimani kao snažni argumenti protiv rumunjskog učlanjenja na sastanku u Madridu. Iako se dio tih problema nastoji riješiti, očito je da to nije lak posao i da se posljedice i dalje osjećaju.

Za rumunjsku političku elitu ulazak u NATO nije samo izraz želje za uključivanjem u atlantsku obrambenu alijansu. Taj čin vidi se kao konačna potvrda vraćanja Rumunjske u Europu iz koje je bila izbačena, najprije ulaskom nacista u Rumunjsku, a kasnije sovjetskom politikom. Kao zemlja koja nastoji što prije ući u EU, ulazak u NATO svakako bi olakšao i taj proces

integracije u Europu, jer bi stvorio uvjerenje kako se radi o zemlji koja prihvaća u cjelini zapadne standarde.

Rumunjske oružane snage često se uzimlju kao primjer neorganiziranosti, a i tehnološka razina oružja nije na visini. Toga su svakako svjesni i u Rumunjskoj, gdje najavljuju da će rumunjska mornarica sljedećih godina kupiti nekoliko britanskih fregata i da je u procesu dovršenja kupnja radarskog sustava od Lockheed Martina. Postojeća flota zrakoplova MIG 29 bit će modernizirana, a istodobno kreće i proširenje dijela aerodroma kako bi oni mogli pružiti podršku u eventualnim NATO-ovim operacijama.

U spoju svih tih elemenata može se s velikom sigurnošću predvidjeti da je Rumunjska izrazito ozbiljan kandidat za novog člana NATO-a. Stanovite zamjerke koje se stavljaju glede organizacije vlasti, uprave i procesa tranzicije u velikoj mjeri odnose se na sve istočnoeuropske zemlje. Negativnosti u rumunjskoj vojsci, također, nisu isključivo rumunjska specifičnost. No, planere u NATO-u svakako ohrabruje aktivnost Rumunjske, koja jasno pokazuje želju da uđe u NATO. Zahvati koji su izvršeni u posljednje vrijeme, usklađivanja s MAP-om kao i velika potpora javnog mnijenja ulasku u NATO, snažan su prinos rumunjskoj želji. Osim toga, u NATO-u nisu zaboravili logističku pomoć koju je Rumunjska pružila prilikom akcije NATO-a u Jugoslaviji. Nastavljajući takvu politiku, Rumunjska je kao prva od svih bivših socijalističkih zemalja pružila svoju pomoć SAD u eventualnom napadu na Irak.

Bugarska kao eventualno nova članica NATO-a ima za NATO također veliko strategijsko značenje. Kao i Rumunjska i bugarske vlasti su, unatoč podijeljenog javnog mnijenja, logistički pomogle vojnu akciju NATO-a protiv Jugoslavije, a eventualni zapleti na Bliskom istoku, istočnom Mediteranu i dalje prema Kaspijskom moru mogu ponovno potvrditi vrijednost Bugarske kao saveznika.

No, uz te jasne prednosti ipak se ne može sakriti postojeće teškoće kroz koje prolazi Bugarska. Trenutna vlast je izrazito nestabilna, očekuje se čak da će se ona teško održati na svojim pozicijama, a to svakako utječe na oružane snage. Bugarski vojni krugovi, međutim, ističu da – unatoč teškoćama kroz koje prolazi zemlja – Bugarska ipak ima i dalje značajnu ulogu u održavanju stabilnosti regije. Bugarski vojni proračun, koji premašuje 400 milijuna dolara, čini gotovo 3 posto bugarskog GDP i s tim izdvajanjima Bugarska je na vrhu sadašnjih potencijalnih kandidata.

Slično kao i neke druge zemlje iz istočnog bloka i Bugarska ima velikih problema s reorganizacijom svojih oružanih snaga. Do 2004. očekuje se da će oružane snage biti smanjene sa 60.000 na 45.000 ljudi i da će se početi ostvarivati bugarski cilj stvaranje skupine od 7.400 profesionalnih vojnika. S ponosom se u Sofiji ističe da je u prijevremenu mirovinu poslano 15 generala i više od 150 pukovnika, te da se veći dio visokih časnika školuje danas u SAD.

Uz smanjivanje broja zaposlenih u vojsci, Bugarska je izvršila i veliki korak u pravcu modernizacije svoje vojske. Do lipnja 2002. iz upotrebe su izbačena 352 tenka, 324 laka transportera i preko 400 topničkih oruđa. Očekuje se da će to, između ostaloga, otvoriti mogućnost za veća kapitalna ulaganja koja su inače 1998. činila samo 5 posto vojnog budžeta. Ove godine ona su se popela već na 15 posto, a za 2005. godinu planira se sudjelovanje kapitalnih ulaganja u vojnom proračunu u visini od 30 posto.

U tom sklopu povećanih vojnih investicija, Bugarska nastoji već pripremiti uvjete za svoje integriranje s NATO-ovim snagama. Poučena iskustvom iz djelovanja NATO-a protiv Jugoslavije, kad su korišteni bugarski aerodromi, Bugarska radi na modernizaciji dvaju aerodroma koji se pripremaju za pružanje potpore. Istodobno, započela je modernizacija centara za kontrolu i komandiranje i njihovo prilagođavanje NATO-ovim standardima. Uz modernizaciju MIG 29, Bugarska stavlja težište na interoperabilnost, svjesna da njezin zračni prostor kao i logistika mogu u budućnosti postati još više potrebni za NATO-ove ili pak samo za američke akcije.

Trenutno slaba vlada, snažna potpora javnog mnijenja ulasku u NATO, vojska koja pokazuje želju za reformama i izrazito vrijedan geostrategijski položaj, mješavina su u kojoj se izmjenjuju pozitivni i negativni elementi. Ali, u svakom slučaju, čini se da je zajedno s Rumunjskom, Bugarska ipak sigurna buduća članica NATO-a.

Slovačka se uzima kao mogući član saveza koji bi mogao, zajedno sa Slovenijom, stabilizirati i povezati područje Centralne Europe u NATO. Dokument o slovačkoj nacionalnoj sigurnosti jasno ističe da je cilj stvaranje relativno male, visoko kvalitetne snage, adekvatno opremljene i izvježbane, sposobne za integraciju u NATO sustav kolektivnih obrambenih aranžmana.

Međutim, ostvarenje tog cilja ipak je nailazio na stanovite zapreke. U vrijeme dok je na čelu slovačke vlade bio Meciar i njegov HZDS, članice NATO-a bile su odlučne da se Slovačka ne primi u tu organizaciju. Njegov autoritarni način ponašanja, korupcija, nepoštivanje ljudskih i manjinskih prava, kontrola medija bili su u cjelini nesukladni s temeljnim ciljevima NATO-a.

Tek promjenom odnosa političkih snaga u Slovačkoj i Meciarovim političkim porazom, stvoreni su uvjeti da Slovačka postane članica Vilniuske skupine i da započne intenzivan rad na MAP-u. Jedan od glavnih problema i dalje je pitanje visoke korupcije u državnoj vlasti, koju se pokušala čak i zakonski eliminirati. Istodobno, i ponovno aktiviranje Meciar i njegov pokušaj vraćanja političkih pozicija, urodili su brzim izjavama iz Bruxellesa i Washingtona, koje su jasno stavile do znanja da - ukoliko bi se Meciar našao na čelu Slovačke - nema ni govora o ulasku u NATO. Taj dio poruka i pritisaka izvana, kao i skandali oko Meciar, vjerojatno su utjecali na pad njegove popularnosti uoči izbora i eliminirat će Meciar kao glavnu zapreku za ulazak u NATO.

Na vojnom planu Slovačka također teži smanjivanju svojih vojnih snaga koje bi sa sadašnjih 40.000 trebale biti 2010. godine svedene na 26.000 ljudi. Traži se i promjena vojne strukture u kojoj bi trebala nestati teritorijalna obrana, koja se sada ocjenjuje suvišnom.

U slovačkom parlamentu postignut je politički konsenzus o pružanju potpore zakonu kojim će se odlučiti o izdvajanju 2 posto GDP za slovačke oružane snage. Ta odluka bi trebala biti donijeta uoči praškog zasjedanja NATO-a i trebala bi na taj način podcrtati zainteresiranost Slovačke za ulazak u organizaciju i njezinu spremnost za stalno ispunjavanje NATO-ovih kriterija. Uz sve to, Slovačka je udvostručila svoje sudjelovanje u snagama UN i u NATO aktivnostima. Više od 700 Slovaka sudjeluje u takvim misijama, a posebno su pohvaljeni slovački inženjerci koji rade u Afganistanu.

Slovački prioriteti su ovoga trenutka izgradnja sustava komunikacija na razini NATO-a, kontrola suverenosti zračnog prostora i izgradnja snaga za brzo djelovanje. U tom sklopu razvija se i multinacionalna brigada sastavljena zajedno sa Češkom i Poljskom, koja bi trebala biti stavljena na raspolaganje NATO-u.

Slovačko javno mnijenje uglavnom podržava ulazak u NATO; bez Meciare u vladi može se smatrati da je Slovačka siguran član NATO-a.

Tri baltičke zemlje: Estonija, Latvija i Litva u velikoj mjeri dijele čitav niz zajedničkih povijesnih, političkih i gospodarskih sistema, koji ih sada značajno približavaju NATO-u. Sve tri zemlje je na osnovi pakta Ribentrop-Molotov iz 1939. okupirala Crvena armija i bile su inkorporirane u Sovjetski Savez. Amerika, primjerice, tu okupaciju nikad nije priznala i održavala je diplomatske odnose s diplomatima tih zemalja u SAD.

Gorbačovljeva politika perestrojke na Baltiku je odmah shvaćena kao prilika za izlazak iz Sovjetskog Saveza i sve tri baltičke republike bile su jedinstvene u želji da se napusti nametnuti sovjetski okvir i da se krene putem samostalnosti i stvaranja nezavisnosti državnih cjelina. Nakon toga uslijedile su molbe za učlanjenje u NATO, koji je u sve tri zemlje bio ponovno viđen kao jedino sigurno jamstvo protiv eventualne ruske agresije. Ni ulazak u Partnerstvo za mir, ni brojna obećanja sa Zapada, niti najavljeni ulazak Estonije u Europsku uniju, nisu eliminirali želju za pojačanom sigurnošću pred Rusijom, te je nakon prvog proširenja NATO-a, koje nije zahvatilo Baltik, krenula snažna inicijativa da se sve tri zemlje nađu u NATO-u i da na taj način ostvare svoju želju za dobijanjem čvrstih sigurnosnih jamstava.

U doba Jeljcina taj zahtjev baltičkih zemalja bio je u Rusiji osuđivan kao želja za približavanjem NATO-a ruskim granicama i zaposjedanjem strateški važnog dijela koji graniči s Rusijom. Tvrdnje baltičkih državnika da se jedino u NATO-u može dobiti psihološki osjećaj sigurnosti, da one žele biti dio euroatlantske strukture i da je za sve njih Rusija, ako ne stalna prijetnja, a ono uvijek velik upitnik, ruska politika je pokušavala na različite načine dezavuirati i spriječiti ulazak baltičkih zemalja u NATO.

Međutim, današnjim rusko-natovskim zajedničkim djelovanjem i sporazumom iz Pratica di mare iz svibnja 2001, čini se da su ti ruski strahovi otklonjeni. Organizacija s kojom Rusija surađuje i u kojoj ima čak stanovitihi mogućnosti utjecaja nije više identična NATO-u iz vremena hladnog rata ili pak iz prvih posthladnoratovskih godina. Suradnja Busha i Putina te njihovo izjašnjavanje za otvaranje jedinstvene globalne fronte protiv terorizma stvara nove uvjete i za ruski pogled na NATO, te omogućuje baltičkim zemljama da postanu njegove članice. Osim toga, čak ako to i nije u nekom ruskom posebnom interesu, Rusija je ipak toliko slaba i lišena konkretnih mogućnosti za neki protuodgovor NATO-u da joj je bolje prihvatiti činjenicu ulaska Baltika u NATO kao nešto o čemu ne treba previše raspravljati.

Latvija je odlučna izgraditi modernu, malu oružanu snagu koja će odgovarati mogućnostima i interesima nacionalne sigurnosti. Već su krenuli u izgradnju sustava moderne kontrole, komunikacija i obavještajnog djelovanja koje je sukladno NATO-ovim standardima. Istodobno, u naporu za modernizacijom Latvija i Estonija zajednički su kupile radar od Lockheed Martina, koji bi trebao biti u cjelovitoj funkciji 2003. Sustav će biti dio BAL-TNET-a, tj. mreže za kontrolu letova nad Baltikom koja će istodobno biti izravno uključena u NATO-ov sustav u Bruxellesu.

U Latviji ističu da oni zbog svoje veličine nikad neće imati neke velike vojne jedinice i da njihov doprinos NATO-u može biti u prvom redu u specijaliziranim i visokoškoloanim segmentima. Takve specijalizirane snage na polju otkrivanja eksploziva, nuklearne i biološke zaštite, vojne policije i medicine, Latvija već danas može staviti na raspolaganje NATO-u. U sklopu modernizacije tvrdi se da bi Latvija u sljedećih nekoliko godina bila u stanju svake godine opremiti po jedan bataljun, što istodobno znači da se uključuje u velike kupovine od uniformi pa do oružja i vojne opreme.

Snažna potpor javnog mnijenja, politički konsenzus oko ulaska u NATO te strategijsko značenje zajedno s ostalim baltičkim zemljama, otvaraju Letoniji velike mogućnosti za dobivanje poziva za članstvo u NATO-u.

Estonija, ekonomski najprosperitetnija od tri baltičke zemlje, snažno ističe svoju odlučnost za ulaskom u NATO. Iako je javno mnijenje u Estoniji sve više protiv ulaska zemlje u Europsku uniju, smatrajući da bi se time u velikoj mjeri izgubio nacionalni suverenitet i umanjilo mogućnost gospodarskog razvoja, golema većina Estonaca podupire NATO i vidi ga temeljem svoje sigurnosti.

Još od 1992. Estonija izdvaja 2 posto GDP za svoje oružane snage, a osim toga Estonija je izrazito aktivna u međunarodnim mirotnim operacijama. U Bosni i Hercegovini, na Kosovu i u Libanonu djeluju estonski vojnici, a postojala je i šansa da se zajednička baltička jedinica pojavi u Kirgistanu. U Estoniji s ponosom ističu da su vjerojatno prva zemlja na svijetu

po broju vojnika u mirotvornim operacijama, s obzirom na veličinu Estonije, a pogotovo brojnost njezinih oružanih snaga.

Intenzivno radeći na prihvaćanju MAP-a, Estonija je krenula u velik program modernizacije vojske. Namjerava kupiti nova oružja i opremu za zračnu obranu, haubice, komunikacijsku opremu, polagače i čistače mina. Posebna pažnja poklanja se modernizaciji aerodroma koji bi mogao služiti za prihvata snaga NATO-a, te se u tom smislu izgrađuje nov radarski uređaj i sustav za komuniciranje. To jasno pokazuje odlučnost da se potvrdi na djelu spremnost za ulazak u NATO i da se odbiju eventualne kritike koje bi mogle tvrditi kako mala Estonija ne unosi ništa u NATO, tražeći jedino sigurnosna jamstva. Upravo dosljednom sprovedbom MAP-a, kao i svojom političkom i ekonomskom stabilnošću, Estonija se snažno kvalificirala za potencijalnog člana NATO-a.

Stabilna **Litva** jedinstvena je u želji za ulaskom u NATO. Prihvaćajući opće stajalište koje dijele i druge baltičke zemlje, da je jedina sigurnost za Baltik učlanjenje svih zemalja u NATO, u Litvi su također od prvog dana ozbiljno prihvatili MAP. Svake godine Litva izdvaja oko 2 posto GDP za obranu, te je u tom sklopu izvršena i nabavka antitenkovskih oružja i komunikacijske opreme. Kao i u drugim zemljama članicama Varšavskog ugovora, komunikacijska oprema je posebice važna i prilikom njezine nabavke unose se odmah i NATO standardi.

S obzirom na svoj položaj, Litva je posebno zainteresirana za jačanje kontrole svog zračnog prostora. Ona se isto tako sprema da u okviru zajedničkog baltičkog projekta BALTNET ojača svoju komunikacijsku infrastrukturu. Upravo na tom području vidi se i najveći interes NATO-a, koji bi mogao povezati litvansku komunikacijsku strukturu s ukupnom NATO-ovom, onoga trenutka kada Litva postane punopravni član organizacije.

III.

Uoči praškog summita NATO-a, čini se da je prevladalo uvjerenje kako u NATO treba pozvati sedam od deset članica MAP-a. Samim tim na vidjelo je izašla kao pobjednička koncepcija big banga (velikog praska), u koju je malo analitičara u početku vjerovalo, inzistirajući primarno na potrebi pažljivog i, svakako, restriktivnog pristupa.

No, summit NATO-a koji upravo u Pragu mora dati i odgovor na značajna pitanja vezana uz američko-savezničke odnose, možda bi trebao poslužiti kao početak novog okupljanja na široj platformi koja bi i te nove sposobnosti, za koje pledira lord Robertson, mogla postaviti u drukčijem svjetlu.

Iako je malo čudno da organizacija, koja ovoga trenutka stoji na značajnoj prekretnici i traži svoje novo mjesto, uzima tako veliki broj novih članica (kao nikada u dosadašnjoj povijesti širenja NATO-a), može se tvrditi da je možda i taj trend sračunat na oživljavanje NATO-a i njegov ulazak u regije gdje ga dosad nije bilo (jugoistočna Europa, Baltik). Možda za razliku

od stabilnih i uhodanih odnosa, koji postoje unutar kruga starih članica, ovaj iskorak prema novim područjima pruži nove sadržaje organizaciji, a isto tako može se očekivati da će i eventualno svih sedam članica biti važan doprinos u glasačkom procesu, posebice na strani SAD.

Često puta se čuju na raznim stranama mišljenja kako je nakon prestanka postojanja Varšavskog ugovora NATO-ova najveća aktivnost svedena na diskusiju oko procesa njegovog širenja i da se u tome iscrpljuje najveći dio rada svih NATO-ovih struktura. Možda se to može činiti pretjeranim oblikom kritike NATO-a, no jasno je da u novim međunarodnim prestrukturiranjima proširenje NATO-a nije samo sebi svrhom i da služi, svakako, višim političko-strategijskim interesima. Od onih čisto internih pa do eventualnog nastojanja da se u novim uvjetima okupi što veći krug zemalja oko organiziranog vojno-političkog programa i da se na taj način stvori osjećaj postojanja sigurnosnog sustava koji je potencijalno spreman za funkcioniranje.

U kojoj mjeri će on pak djelovati: samo u euroatlantskoj zoni, ili će dobiti mogućnost svog izlaska iz regije, drugo je pitanje koje, međutim, pretpostavlja postojanje organizacije i volje njezinih država da u njoj sudjeluju. A upravo sve zemlje koje bi trebale postati nove članice manifestiraju tu političku volju, što također nije zanemariv podatak i onim skeptičnim promatračima NATO-a može biti odgovor na pitanje, kako to da tako velik broj zemalja želi u NATO, a on je navodno pred svojim izdisajem!

Unatoč te želje za ulaskom u NATO koja je, svakako, prisutna i u zemljama tzv. zapadnog Balkana i među europskim neutralnim državama, ne treba zaboraviti na neke momente koji sa svoje strane pokazuju da će ulaskom sedam članica NATO početi dobivati neka drukčija obilježja.

U vojno-strategijskom pogledu NATO nikada od svog osnivanja pa do danas nije bio alijansa jednakih. Između velikih SAD i malog Luxemburga goleme su razlike u vojnoj snazi, a sadašnjim ulaskom sedmorice još više će se osjećati jaz između velikih i malih. Unatoč mogućeg doprinosa malih zemalja u pojedinim segmentima važnim za NATO, one će ipak biti u vojnim pitanjima na margini. Iz toga se može izvući i zaključak da je Sjedinjenim Državama stalo da se budućnost NATO-a ogleda u jačanju njegove političke uloge u euroatlantskoj sigurnosti. U novim međunarodnim uvjetima svakako da je moguće predvidjeti takav razvoj u kome će slabiti vojni aspekti organizacije nauštrb njezina novog političkog utjecaja.

U unutarnjim pitanjima razvoja organizacije, njezino relativno veliko povećanje broja članica neće učiniti proces donošenja odluka jednostavnijim, ali ipak neće niti stvoriti neke takve zapreke koje bi ometale djelovanje američke politike u željenom pravcu. Uostalom, prihvaćajući multilateralizam kao generalni okvir, Amerika se ipak sve više usmjerava i u pravcu samostalnog unilateralnog djelovanja, što proizlazi iz njene pozicije unipolarnog lidera. Dvije vojne operacije: napad na Jugoslaviju i rat u Afganistanu, praktički su pokazale goleme vojne razlike između SAD i njihovih

saveznika, te mogućnost da SAD same uspješno vode ratne operacije, dok je NATO-u u obje akcije omogućeno da pomaže mirovne akcije.

Tu svoju mogućnost samostalnog djelovanja, utemeljenu na snazi i velični SAD, američka politika želi zadržati i dalje, stvarajući uvjete za djelovanje zajedno s NATO-om, ali isto tako i za akcije unutar tzv. "coalitions of willing", koja se u slučaju borbe protiv terorizma pokazala geografski kao znatno šira i brojnija od samog NATO-a. U budućnosti može se također očekivati okupljanje oko konkretnih aktivnosti, što može značiti da će NATO biti jedan od aktera u nekoj novoj velikoj koaliciji predvođenoj SAD.

Nakon mnogih godina, u kojima se stalno iz Washingtona upućuju pozivi Europljanima da povećaju svoje vojne izdatke, postaje sve jasnije da iz raznih razloga (nepostojanje otvorene prijetnje, gospodarski problemi, preveliko oslanjanje na SAD) članice NATO-a teško da će povećavati svoje izdatke za obranu. Samim tim i NATO dobiva na značenju, ponajprije kao mehanizam za rješavanje konflikata i izgradnju jedinstvene Europe. To neće biti neki novi OESS, ali upravo s novim proširenjem NATO želi pokazati svoju vitalnost kao politička organizacija koja svojim novim članicama može donijeti pogodnosti, ali i obveze nazočnosti u sustavu zapadne demokracije. Ne očekujući previše od tih zemalja u vojnom pogledu, njihovo članstvo u NATO-u svakako znači njihov definitivni ulazak u tzv. europski ili zapadni svijet, omogućava vršenje utjecaja tog svijeta na političkom i ekonomskom polju i stvara uvjete za izgradnju demokratskih vojno-civilnih odnosa.

U izboru između vojne snažne strukture, koja bi bila u stanju aktivno djelovati kao partner sa SAD i mogućnosti izgradnje europskog političko-diplomatskog mehanizma, čini se da je Bushova administracija stavila akcent upravo na ovo drugo. U situaciji kad je na europskom tlu teško zamisliti nekog velikog izazivača sigurnosti i kad se globalne opasnosti pokušavaju riješiti globalnom koalicijom, očito je da je sadašnja vojna razina starih i novih članica dostatna, a sve ostale velike vojne poslove i tako će na sebe preuzeti Sjedinjene Države.

Zbog toga su, unatoč bolje pripremljenosti sadašnjih kandidata, što je svakako i zasluga MAP-a, njihove vojne sposobnosti u sjeni američke želje da se izgradi čvrsta euroatlantska zajednica kojoj upravo NATO mora biti snažan temelj. Bolja pripremljenost novih kandidata za članove znači striktnu provedbu MAP-a na planu reformi, organizacije i opreme, a tu su svakako i ona dobra ali i loša iskustva tri srednjoeuropske zemlje koje su u NATO ušle 1999. godine.

U geostrategijskom pogledu NATO će novim proširenjem povezati čitavu Srednju Europu, zahvatit će Baltik i ući će na istočni Balkan. Prvo područje je mirno i stabilno, drugo ima svakako simboličko političko značenje kao dokaz želje da se isprave neke povijesne nepravde, no istočni Balkan ima izrazito strategijsko značenje za NATO.

Južna regija NATO-a je u svim strategijskim planovima organizacije glavna crta obrane za 21. stoljeće, a preko Bugarske i Rumunjske otvaraju

se vrata prema istočnom Mediteranu, Bliskom istoku i Kaspijskom moru, pa i šire. Upravo taj veliki iskorak sa zapada prema istoku, koji je napravila američka globalna strategija, pokazuje dugoročni pravac američkog angažiranja koji ima svoju geostrategijsku i ekonomsko-financijsku vrijednost. Zajedno s Turskom, dvije nove članice NATO-a – Bugarska i Rumunjska – mogu biti snažna jezgra, koja upravo u budućim godinama može dobiti na svojoj vrijednosti. Samim tim i ulazak dvije zemlje istočnog Balkana, kako to ističu neki analitičari, snažan je argument za vojnu i političku stabilnost euroatlantskog područja.

Summary

New round of NATO enlargement is taking place in a period when the North Atlantic organization seeks after possibilities of its own survival, transformation and future existence as a principal basis of Euro-Atlantic relations. Even though it was expected that after September 11 accession of new members would be quite restricted, it seems that an attitude prevailed which supported the accession of seven out of the ten MAP members. This new major enlargement, the largest so far in the history of NATO, takes into consideration political, geostrategic and military criteria as well as public opinion. All these elements differentiate in these seven countries. However, there is a prominent effort to link the countries of Central Europe through Slovenia and Slovakia, to redress certain historical wrongs by allowing accession to the three Baltic countries, and to secure by Bulgarian and Rumanian membership the main axis of NATO for the 21st century with regard to the East Mediterranean, the Middle East, the Gulf and further afield. Although the new candidates are by far better prepared than those in the first round of enlargement, it is obvious that Washington and Brussels have decided to give priority to political and diplomatic activities of NATO and to integrate the area of Euro-Atlantic community with a greater number of countries, so that it forms a sound community which is in alliance with the USA.